

РАЗВИТИЕТО НА ГЕОГРАФИЯТА В БЪЛГАРИЯ (ДО ОСВОБОЖДЕНИЕТО)

„Животът, неизменно върви напред, науката се развива, развива се и нейната методология. Някои постановки остаряват създават се нови, но корените на новото винаги трябва да се търсят в миналото. Това се отнася за всички науки включително и географията ”

Географската наука в България има своя история на развитие от първите единични наблюдения и описания на българските земи, до пълното им опознаване днес. Основно развитието на географията могат да се обособят три периода:

Първи период – започва от древността и продължава до освобождението. Той се характеризира със някои особености по отношение на обема, систематизацията и характера на натрупаните географски знания за страната. През по голяма част от този период се откриват само откъсътчни географски данни и факти за природата, стопанството, населението, бита, в описанието на някои пътешественици, посетили с различни задачи Балканския полуостров и прекосили българските земи. Първи сведения за някои части от нашата страна се създават в седем томната биография на Страбон, писана в древността за земите на Средиземноморие – люлката на европейската цивилизация. Сравнително по пълни сведения не само от географията но и от етнографска и историческата гледна точка се задържат в пътеписите на Евлия Челеби, в който той отразява впечатленията си от пътувания по различни маршрути през територията на България в средата на 17 век. Смята се , че труда на Челеби първостепенен извор не само за социално икономическата но и за политическата история на нашия живот. Живописни картини от страната ни се съдържат в пътеписи и на западноевропейски пътешественици. Възклицания като „трудно би могло да се види по красив пейзаж” или „страна от тук до Адрианопол е най-чудесната в света” отразяват двама английски пътешественици преминали през Европа и България.

Появата на географията, като учебен предмет и като наука е свързана с първите изследвания на българските земи от чуждестранни учени през 30-те години на 19 век. По време те съвпадат с реформаторския период в Османската империя и с българското възраждане. През началните години на 19 век българите се утвърждават в занаятчийското производство , търговията и това им осигурява възможности за контакти извън империята. Много наши градове се превръщат в занаятчийски и търговски центрове. Икономическото замогване на българите дава възможност на

много младежи да се учат в Русия, Сърбия, Чехия, Германия, Австро-Унгария и други. От там те донасят географска литература и учебници, чрез които се разширяват светските знания на българското население. Обновяването на социалния, духовния и стопански живот на българското общество, създава условия за навлизане на европейската култура и наука. Първите изследвания на релефа и скалите на България извършва френския географ Ами Буе (1794-1881). Плод на неговите 3 годишни проучвания е книгата „Европейска Турция“ излязла в Париж през 1840 година. В нея е отделено значително място на нашата страна. Той събира много сведения за минерални извори , рудни находища, случаи на земетресения които отразява в книгата си. Съставя първата геоложка карта на Турските владения на Балканския полуостров. По същото време през втората половина на 19 век в България идват и други френски и немски изследователи, техните научни интереси са основна в геологията, но част от изследванията им са извършени и за нуждите на ЖП строителството на Балканския полуостров.

В двата тома на книгата си „Пътуване в Европейска Турция“ (1867 г) Огюст Викенел описва релефа геоложкия строеж на Родопите и черноморското крайбрежие. Франц Тоула прави експедиционни изследвания в Добруджа , Стара планина и Рила прилагайки нови методи и подходи и отразява резултатите от тях в редица трудове. Голяма заслуга за географското изучаване на България и за развитието на българската география има унгарския пътешественик и изследовател Феликс Каниц. Той пропътува многократно Дунавска България и проходите на Стара планина и публикува наблюденията си в статии. Книгата му „Дунавска България и балкана“ е придружена с негови рисунки и карта на България която е доста точна за времето си . Каниц описва географо-етнографските особености, стопанството , занаятите и фабричното производство на България. Най-голямо значение за отвърждаване на националното самосъзнание, географските учебници и съчинения , публикувани на български език. В различна степен те са описания на природата , българските селища, бита и културата на българите и са написани от наши възрожденци. Първият учебник по география е написан от книжовника Неофит Бозвели. Неговата „политическа география“ издадена 1835 година съдържа описание на 33 известни града. Учебника е част от поредицата „Детеводство“. По подобие на този учебник Константин Фотинов написва „Общо земно описание“ (1843 г), в което географията на българските земи е предадена с жив образен език. Сполучливо са характеризирани поминъка на населението, градовете – Самоков, Котел, Пловдив, Пазарджик, Стара Загора, Свищов и други.

Д-р Иван Богоров е един от нашите най-образоване възрожденци. Възпитаник на френската образователна школа. Той издава и вестник „Български орел“ в Лайбциг през 1846 година. Написва и най-хубавия пътепис „Няколко дена разходка по българските места“. Той описва 16 наши градове – Русе, Свищов, Велико Търново, Карлово, Казанлък и други. Географски обосновава своите идеи за индустриализация на българските градове и за развитието им по европейски образец. В библиографските

анали от по-късно време книгата на Стоян Захариев „Географско историко-статистическо описание на Татар-Пазарджишката кааза” се сочи като една от най-добрите през 1843 година в Стралсбург е създадена и първата географска карта от Александър Хаджирусов „Карта на сегашна България, Тракия и Македония и на прилежащите им земи”.

През 1862 година Д.Ангелидиев съставя карта на България. Българското картоиздаване започва в Пловдив и е свързано с името на Христо Данов. През 1836 година е изработен първия Глобус от Неовит Рилски.